

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวกะเหรี่ยงนี้ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
3. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
4. แนวคิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคม
5. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แต่ละแนวคิดมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดในภาคเกษตรของไทยเมื่อมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจคือ การเปลี่ยนวิถีการผลิตแบบพึ่งตนเองที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและชุมชนมาสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้าและการส่งออก โดยเน้นการผลิตในรูปแบบเกษตรกรรมแผนใหม่ มีทั้งการขยายพื้นที่การผลิตและการใช้พื้นที่การผลิตอย่างเข้มข้น มีการนำเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก อาทิ สารเคมี เครื่องจักรกล เมล็ดพันธุ์ มาใช้เพื่อเร่งให้ผลผลิตเป็นไปตามความต้องการของตลาดและผู้บริโภค อย่างไรก็ตามการเกษตรกรรมแผนใหม่ ภายใต้อิทธิพลของการ "ปฏิวัติเขียว" นี้ ได้สร้างความล้มเหลวและก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิต ปัญหาความยากจนและหนี้สิน ความล้มเหลวของชุมชนและระบบวัฒนธรรมและผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยทั้งของผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นต้น

ผลกระทบทางลบในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมา เป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาแนวทางพัฒนาชนบทในรูปแบบอื่น ๆ ที่น่าจะเหมาะสมและยั่งยืนมากกว่าที่เป็นอยู่ ในระยะเวลาประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมา กระแสทางเลือกเพื่อการพัฒนาได้รับการผลักดันจากองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนในพื้นที่ชนบทต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทำให้เกิดแนวคิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน"

การประชุมขององค์การสหประชาชาติ เรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ประเทศ บราซิล เมื่อต้นปี พ.ศ. 2535 ซึ่งมีประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมประมาณ 150 ประเทศ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2538, หน้า 90) ได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่า การพัฒนาทั้งหมดจะต้องมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่มนุษยชาติ โดยมุ่งที่จะให้มวลมนุษยชาติมีสุขภาพที่แข็งแรงและดำรงชีวิตอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ การพัฒนาทั้งหมดจะต้องไม่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ต่อประเทศของตนเอง ต่อประเทศอื่น ๆ และต่อโลก ประเทศต่าง ๆ ควรลดและยกเลิกการผลิตและการบริโภคที่จะมีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ทุกประเทศหรือทุกท้องถิ่นพึงแลกเปลี่ยนหรือเผยแพร่ หรือสร้างสรรค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ส่งผลให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเด่นชัด ขณะเดียวกันคุณภาพชีวิตกลับมีแนวโน้มที่เสื่อมทรามลง และเอกลักษณ์แห่งความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสืบต่อกันมายาวนานก็กำลังจะเลือนหายไปอย่างไม่รู้ตัว ซึ่งการพัฒนาในแนวทางอย่างนี้ท่านพุทธทาสได้เคยกล่าวเอาไว้หลายปีก่อนว่าเป็นการพัฒนาแบบหมาหางด้วน ความเสื่อมทรามของคุณภาพชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตไทย ล้วนเกิดจากสาเหตุเดียวกันคือ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2539, หน้า 96-100)

1. ความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศเสียหรือที่เรียกว่ามลพิษทางอากาศ การขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ และน้ำในการเกษตร ที่ได้มีภาวะการขาดแคลนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาหลายปีและจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูลตามบ้านเรือน จนเกิดความสกปรก ส่งกลิ่นเหม็นและเป็นที่น่ารังเกียจอยู่ทั่วไป

ความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมดังกล่าวก็ล้วนเกิดขึ้นจากการมีสารพิษที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรม ได้แก่ คิววันและน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมจากกระบวนการผลิตทางการเกษตร ได้แก่ การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในการเกษตร และจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น คิววันเสียจากรถยนต์

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม อันได้แก่ลักษณะนิสัยในการบริโภคและการใช้ทรัพยากรที่มีแนวโน้มการใช้ที่เพิ่มขึ้นและฟุ่มเฟือยมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรม ที่มุ่งการผลิตในเชิงพานิชยกรรมมากกว่าการผลิตเพื่อการมีกินมีใช้ในครัวเรือน หรือภายในประเทศ การพัฒนาระบบการ

คมนาคมและการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว ทำให้การดำรงชีวิตต้องพึ่งพิงอยู่กับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกับการคมนาคมและสื่อสารมากยิ่งขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมดังกล่าว ก็ล้วนเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากประเทศตะวันตก เช่น ยุโรปและอเมริกา อันเป็นผลให้เกิดค่านิยมและวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้น ระบบเศรษฐกิจและมาตรฐานของสังคมที่อ้างอิงอยู่กับเศรษฐกิจ และมาตรฐานของสังคมที่มีชาวตะวันตกเป็นผู้กำหนด ตลอดจนระบบการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษาสมัยใหม่ก็ล้วนแรงบันดาลใจแยกลักษณะของวัฒนธรรมไทยทั้งสิ้น

นอกจากความเสื่อมโทรมของคุณภาพชีวิตและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเกิดขึ้นจากมูลเหตุต่าง ๆ นั้นแล้ว การเพิ่มขึ้นของพลโลกในทุกภูมิภาคของโลก ยิ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมไทยโดยตรง และทั้งยังได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรเองอีกด้วย

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางที่เป็นอยู่ ได้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่คุณภาพชีวิต คุณภาพสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคม

เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นปัญหาจึงได้เกิด แนวคิดและการปฏิบัติที่เรียกว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน" ขึ้น ซึ่งหมายถึงการพัฒนาที่จะส่งผลต่อมนุษย์และมวลมนุษย์ได้อย่างถาวรมั่นคง โดยมีหลักการดังนี้

1. มนุษย์ยังต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในโลกนี้เท่านั้น
2. การดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วยกัน การดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นจะต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
3. การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและเสื่อมโทรมจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน
4. การพัฒนาคุณภาพประชากรและการใช้ทรัพยากร จะเพิ่มขึ้นได้ในปริมาณที่จำกัดเท่านั้น นั่นคือวิถีทางดำรงชีวิตจะต้องได้รับการปรับปรุงอยู่บนพื้นฐานของหลักการในข้อที่ 1, 2 และ 3

ในปลายทศวรรษที่ 1980 และต้นทศวรรษ 1990 ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับเรื่อง "การพัฒนาแบบยั่งยืน" ในปัจจุบันที่ 2 แนวคิด คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบมิติเดียว เน้นเรื่องสังคมการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบยั่งยืน แนวคิดที่สองคือการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบหลายมิติเน้นเรื่องสังคมยั่งยืนทั้งระบบ ทั้งสองแนวคิดมีความเชื่อร่วมกันว่า โลกเราจะต้องมีการพัฒนาที่ธำรงไว้ซึ่งความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและ ธรรมชาติ

ตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์จะให้ความสำคัญแก่เรื่องประสิทธิภาพ ซึ่งหมายความว่า เมื่อใช้ปัจจัยการผลิตจำนวนหนึ่ง เราจะมีการผลิตสินค้าและบริการได้ในระดับสูงสุด ระบบเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเป็นระบบที่ดีทำให้เศรษฐกิจขยายตัวในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มความสามารถในการแสวงหากำไร เป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งหลักการนี้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของระบบอุตสาหกรรมที่เน้นเรื่องการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการขยายตัวทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของหลักการ "ประสิทธิภาพ" มีคนบางกลุ่มได้ส่วนแบ่งของประโยชน์ค่อนข้างมาก ในขณะที่คนส่วนใหญ่ได้รับส่วนแบ่งเพียงเล็กน้อย เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นในการประเมินระบบเศรษฐกิจเราต้องมองด้วยว่ามี "ความยุติธรรม" เกิดขึ้นหรือไม่

ในโลกแห่งความเป็นจริง ระหว่างกลุ่มชนมีการแบกภาระอย่างไม่เท่าเทียมกัน และมีการรับส่วนแบ่งประโยชน์ตอบแทนอย่างไม่เท่าเทียมกันด้วย นอกจากนั้น การแทรกแซงของรัฐยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้ คนกลุ่มหนึ่งได้ประโยชน์ แต่อีกกลุ่มหนึ่งต้องเสียประโยชน์จากมาตรการของรัฐ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่เราจะมองเรื่องประสิทธิภาพเพียงด้านเดียว ต้องคำนึงถึงเรื่องความยุติธรรมด้วย

เมื่อเป็นเช่นนี้ นักเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมรุ่นใหม่ จึงผนวกการวิเคราะห์เรื่องความยุติธรรมเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายสิ่งแวดล้อม และการกระจายรายได้ทั้งนี้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ "ความยุติธรรมทางสังคม" ไว้ 2 หลักเกณฑ์คือ

1. ความยุติธรรมแนวนอน ความยุติธรรมที่เกิดเมื่อประชาชนที่มีระดับรายได้เท่ากันได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การควบคุมมลภาวะ ทุกคนที่มีรายได้ระดับเดียวกันควรได้รับประโยชน์เท่ากัน

2. ความยุติธรรมแนวตั้ง เป็นเรื่องของคนที่มียาวยได้ต่างกัน (คนจน-คนรวย) ด้านนโยบาย สิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์ส่วนใหญ่แก่กลุ่มคนร่ำรวย กล่าวได้ว่า ขัดต่อหลักความยุติธรรม

คำนิยามของ World Commission on Environment and Development [WCED] กล่าวว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายความสามารถของชนรุ่นอนาคตในการที่จะสนองความต้องการของตนเอง

กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนให้ความสำคัญแก่เรื่องการตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนที่เสียเปรียบที่สุดในสังคม และเน้นเรื่องการปฏิบัติอย่างยุติธรรมต่อชนรุ่นอนาคตด้วย นั่นหมายความว่า ชนรุ่นปัจจุบันจะต้องมีความระมัดระวังที่สุดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ "ทุนธรรมชาติ" มีโอกาสตกทอดไปยังชนรุ่นอนาคตในปริมาณและคุณภาพที่คงที่

การคิดถึงความยุติธรรมต่อชนรุ่นอนาคตนับว่าเป็นเรื่องใหม่ในระบบความคิดของทฤษฎีจริยธรรมสมัยใหม่ ได้มีความพยายามที่จะชี้แจงเหตุผลว่าทำไมเราจึงต้องมีหลักการความยุติธรรมต่อชนรุ่นอนาคต นั่นคือ ความเสมอภาคทางโอกาสโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เสียเปรียบที่สุดในสังคมควรจะได้รับส่วนแบ่งในการจัดสรรทรัพยากรมากกว่าใคร ๆ ทุกคนเลือกเกิดไม่ได้ แต่ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเข้าถึงทรัพยากรเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง เนื่องจากแต่ละคนอาจไปเกิดในอนาคตก็ได้ เพราะฉะนั้นแต่ละคนก็ต้องให้โอกาสและปฏิบัติต่อชนรุ่นอนาคตอย่างยุติธรรมด้วย

นอกจากแนวคิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน" ของนักเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมดังกล่าวแล้ว นักเศรษฐศาสตร์สังคมบางท่านได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้อย่างชัดเจนว่า

แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นแนวคิดที่เน้นเรื่อง "คุณภาพชีวิต" และ "คุณภาพสิ่งแวดล้อม" อันมีเป้าหมายสูงสุดคือ การสร้างความสุขสมบูรณ์ทางสังคมเพื่อประชาชนทั้งหมด กล่าวได้ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนยาวนาน คือการแสวงหาระบบเศรษฐกิจสังคม ซึ่งมีศักยภาพสูงพอที่จะปรับปรุงและรวมทั้งรักษาคุณภาพชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานได้ ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นี้การพัฒนาแบบยั่งยืน มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุด 3 ข้อ คือ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ใน จาตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2535, หน้า 279-289)

1. ให้ความสำคัญสูงสุดแก่ค่าของสิ่งแวดล้อม
2. ขยายมิติเวลาไปสู่อนาคต
3. เน้นหนักเรื่อง ความยุติธรรม

จากหลักการทั้งสามนี้ ทำให้เกิดค่านิยมของคำว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถพิทักษ์รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวันนี้ ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานไปถึงอนาคต เพื่อสนองความต้องการของชนรุ่นหลังโดยไม่ละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของชนรุ่นปัจจุบัน ด้วยความหมายนี้บ่งชี้ชัดเจนว่า การกระทำหรือการตัดสินใจทางนโยบายใด ๆ ก็ตามที่มาจากชนรุ่นเราจะต้องไม่ทำให้คุณภาพชีวิตของลูกหลานเราตกต่ำลง การพัฒนาแบบยั่งยืนคือการทำให้ผู้คนในอนาคตมีชีวิตชีวิตที่ดีขึ้น การพัฒนาแนวนี้ คือการสร้างกระบวนการวางแผนนโยบายที่สนับสนุนการเสริมสร้างความสุขสมบูรณ์ทางสังคมให้แก่อนาคตในเชิงปริมาณและคุณภาพที่เพิ่มขึ้น

หลักการพื้นฐานของการพัฒนาแบบยั่งยืนสรุปได้ ดังนี้

1. ค่าของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแบบยั่งยืนจะให้ความสำคัญสูงมากแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานสำคัญในการประกันคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม ในขณะที่เดียวกันเราอาจกล่าวได้ว่า ธรรมชาติก็มีสิทธิ์ที่จะดำรงอยู่เช่นเดียวกับสิทธิ์ในการมีชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้ธรรมชาติดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน เราจำเป็นต้องประเมินค่าของบริการและทรัพยากรที่ธรรมชาติมอบให้แก่มนุษย์ในการประกอบกรทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ของฟรี แต่ในระยะที่ผ่านมามนุษย์มองว่า ธรรมชาติเป็นของฟรีจึงได้มีการใช้กันอย่างสิ้นเปลือง ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติจึงปรากฏขึ้นอย่างกว้างขวาง หลักการค่าของสิ่งแวดล้อม สามารถให้คำแนะนำที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1.1 ระบบเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับค่าของสิ่งแวดล้อม นั่นคือ วิเคราะห์เรื่องประโยชน์และการสูญเสีย

- 1.2 จะต้องมีการประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง และผนวกค่าเหล่านี้เข้าไปในกระบวนการวางแผนเศรษฐกิจและการพัฒนา

- 1.3 ในการประเมินผลของโครงการพัฒนา จำเป็นจะต้องมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างระมัดระวัง โดยหลีกเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศและการดำเนินโครงการที่ส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

2. มิติแห่งอนาคต ความยั่งยืน หมายถึง ความยาวนานของเวลา มองจากแง่นี้แล้วเป็นการพัฒนาเพื่ออนาคต ดังนั้น ในการวางนโยบายและการวางแผนเราจึงต้องมองทั้งใกล้และไกล 5 ปี 10 ปี 20 ปี หรืออาจยาวไกลกว่านั้น เพื่อให้ครอบคลุมไปถึงชนรุ่นหลังในอนาคต ในการมองอนาคต จุดหนักไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุหากแต่เป็นการพิทักษ์รักษาความอุดมสมบูรณ์ทาง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่คงทน หมายความว่า อนาคตของลูกหลานจะต้องมีทุนธรรมชาติ ไม่น้อยไปกว่าในยุคของชนรุ่นเรา ในการพัฒนาที่ผ่านมา 30 ปี คนไทยมักคิดถึงแต่ปัจจุบันเป็นหลักใหญ่ ปัจจุบันมีความสำคัญมากกว่าอนาคต การบริโภควันนี้สำคัญกว่าการอนุรักษ์เพื่อพรุ่นนี้ ไม่มีการมองปัญหาข้ามเวลาไปสู่มิติอนาคต ปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืนเน้นการวางนโยบาย สิ่งแวดล้อมที่มองอนาคต การไม่แก้ไขปัญหวันนี้และผลักดันไปให้อนาคตเท่ากับเป็นการกระทำที่สร้างวิกฤตการณ์มากขึ้นในระยะยาวนาน ธรรมชาติที่เสื่อมโทรมไม่อาจฟื้นคืนกลับสู่สภาพ เดิมได้

3. ความยุติธรรม ความยั่งยืนยาวนาน หมายถึง การส่งมอบมรดกทางสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้ตกทอดไปสู่ชนรุ่นหลังในอนาคต ในปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืน มีหลักการที่ว่า ความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนาคต บ่งว่าชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อชนรุ่นหลัง ในการที่จะต้องมอบมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ด้อยไปกว่ายุคปัจจุบัน การทำลายความสมบูรณ์ของรุ่นหลัง นับว่าเป็นสิ่งไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง ในเวลาเดียวกันเราจะต้องยึดหลักการ "ความยุติธรรมภายในชนรุ่นเดียวกัน" ด้วย นั่นคือ การวางนโยบาย จะต้องมุ่งไปยังการแก้ไขปัญหาความยากจน และการสนองความต้องการของ มวลชน ผู้ยากไร้เป็นพิเศษ ความยั่งยืนยาวในที่นี้หมายถึง การปรับปรุงและการพิทักษ์รักษาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ยากไร้ให้ยาวนาน โดยใช้มาตรการทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย รวมทั้งจะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติด้วย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตของคนยากจน ความยุติธรรมในความหมายนี้ สอดคล้องกับการบรรลุเป้าหมายหลายประการพร้อมกัน นั่นคือ พิทักษ์รักษาธรรมชาติควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนรุ่นปัจจุบัน และมีการส่งมอบมรดกแห่งความอุดมสมบูรณ์ไปยังคนรุ่นหลังในอนาคตอีกด้วย

แนวคิดการพัฒนายั่งยืนนี้ นักนิยมนิติศาสตร์ (สุกัญญา หาญตระกูล, 2535, หน้า 27-34) ได้นำเสนอแนวคิดไว้ว่า

1. การพัฒนาจะต้องประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ เราต้องเชื่อว่าธรรมชาติเป็นระบบที่สมบูรณ์เป็นระบบที่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถถูกใช้สอยจนเกินควร ธรรมชาติรักษาเลี้ยงดูเรา เราจึงต้องดูแลธรรมชาติ เราจะต้องไม่เห็นว่าการธรรมชาติเป็นเพียงสิ่งอยู่ได้อ่านาจนมนุษย์ เป็นเพียงผู้ให้ทรัพยากรและดูดซับของเสีย เราจะต้องหันกลับไปมองคุณธรรมและศาสนาที่ให้ความเคารพนับถือธรรมชาติและปฏิบัติต่อธรรมชาติเสมือนหนึ่งว่าเป็นระบบที่มีชีวิตจิตใจอีกครั้งหนึ่ง เราต้องเรียนรู้จากผู้ที่อยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติ เช่น ชนเผ่าต่าง ๆ

2. การพัฒนาต้องเป็นไปเพื่อประชาชน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเพื่อประชาชนเป็นจุดหมายและต้องเป็นไปเพื่อประชาชน ไม่ใช่เพื่อตัวและผลผลิตประชาชาติ ประชาชนต้องเป็นผู้ทำการพัฒนา มิใช่ผู้ถูกระทำการพัฒนา

3. การพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญแก่สตรี ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ สตรียังเป็นผู้ดูแลความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิตในสังคม เช่น ทางด้านอาหาร การหาหญ้าเลี้ยงสัตว์ การหาเชื้อเพลิง ที่พักอาศัย ฯลฯ แต่สตรีโดยทั่วไปได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่นำไปสู่ความหายนะทางนิเวศวิทยา โดยเฉพาะสตรีชนบทซึ่งเป็นกลุ่มคนยากจนที่สุดได้รับผลกระทบกระเทือนง่ายที่สุดเมื่อป่าถูกทำลาย ฝนดินและแม่น้ำ บ่อน้ำใช้การไม่ได้

4. แสวงหาความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีทิศทางไปสู่การแสวงหาความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ จำเป็นต้องให้ทุกคนอยู่ได้มากกว่าจะคำนึงถึงกำไรของคนไม่กี่คน คนส่วนใหญ่จะต้องได้รับการตอบสนองของความจำเป็นพื้นฐานก่อนที่จะให้คนบางคนได้มีโอกาสทำกำไรสูง ๆ และปล้นทรัพยากรอันจำกัดในโลกไปใช้

แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกเหนือจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก็ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป ทั้งนี้เพราะได้ที่ประจักษ์แล้วว่าทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์อยู่ทุกวันนี้มันนับแต่จะหมดไป ไม่ใช่ว่าจะใช้อย่างไม่รู้จักหมดอย่างที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน จึงมีความจำเป็นจะต้องให้ความสนใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ไม่มีเวลาที่จะระคอยอีกต่อไปแล้วแต่ก่อนเรามักสนใจกับทรัพยากรธรรมชาติเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งที่เรากำลังจะใช้ประโยชน์ เช่น ต้องการไม้ก็ตัดไม้ ต้องการแร่ก็ขุดแร่ ต้องการพลังน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าก็จะสร้างเขื่อนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอื่น แต่ปัจจุบันเรามีความเข้าใจ

ใจอย่างแจ่มชัดแล้วว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ฉลาดนั้นจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ในเวลาเดียวกันด้วย เพราะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติชนิดหนึ่งอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอีกชนิดหนึ่งได้ ตัวอย่างเช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ถ้าหากไม่คำนึงความสัมพันธ์ของดินที่มีต้นน้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และทรัพยากรอื่นๆ ด้วยแล้ว แผนการอนุรักษ์นั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จในเชิงของการอนุรักษ์ การดำเนินการทำเหมืองแร่อย่างขาดการระมัดระวัง บางทีอาจกลับกลายเป็นการทำลายพื้นที่ป่า หรือพื้นที่กสิกรรมที่สำคัญ หรือทำลายชนิดของสัตว์ป่า ตลอดจนภูมิทัศน์ที่สวยงาม ดังนั้นจำเป็นที่เราจะต้องทำความเข้าใจและสนใจในแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่ามีลักษณะอย่างไร มีความสำคัญเช่นไร เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษยชาติโดยรวม

แนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในปัจจุบันไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่ เมื่อเรามองย้อนหลังไปในประวัติศาสตร์เราจะพบว่า มีขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นมานานแล้ว ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้ยกตัวอย่างในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อนักล่าอาณานิคมชาวยุโรปเริ่มเข้าไปตั้งถิ่นฐานในอเมริกาเหนือ เมื่อปี 1607 พวกเขาได้พบทวีปอันกว้างใหญ่ไพศาลที่เต็มไปด้วยป่าไม้ ดินที่อุดมสมบูรณ์ พืชพรรณ สัตว์ป่านานาชนิด ต้นน้ำลำธาร แร่ธาตุมากมาย กลุ่มคนเหล่านี้มองว่าทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่เหลือเฟือใช้เท่าไรไม่มีวันหมด พวกเขาคิดอย่างเดียวว่าจะต้องเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ กลุ่มชนผู้บุกเบิกอเมริกาได้ใช้เวลา 300 ปี ในการทำธุรกิจแสวงหากำไรกับธรรมชาติจนเกิดความเสื่อมโทรมอย่างหนักแก่ระบบนิเวศของทวีปใหม่ ในช่วงเริ่มต้น (1832-1870) มีปัญญาชนหลายคนเริ่มแสดงความคิดเห็นว่า การขุดแร่เผาผลาญทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่น่าวิตกและอันตรายอย่างยิ่ง มีนักอนุรักษ์รุ่นบุกเบิกกลุ่มแรกของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเสนอว่าพื้นที่ธรรมชาติซึ่งยังไม่ถูกบุกรุก ควรได้รับการคุ้มครองเพื่อไม่ให้ถูกนำไปใช้เพื่อธุรกิจ และควรปล่อยให้ได้อยู่ในสภาพที่บริสุทธิ์ เพื่อเป็นมรดกของชนรุ่นหลัง (R. NASH อ้างใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2538, หน้า 126)

สำหรับในประเทศไทยแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นมาไม่นานนัก โดยเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการและประชาชนที่ให้ความสนใจในเรื่องนี้และหน่วยงานองค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีแนวความคิดว่าการเพิ่มปริมาณในการใช้ทรัพยากรอย่าง

รวดเร็วที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและที่จะยิ่งเพิ่มปริมาณการใช้มากยิ่งขึ้นในอนาคตจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสมดุลของธรรมชาติ และจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มากยิ่งขึ้น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการสร้างจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรและการพัฒนาที่ยั่งยืนจะช่วยรักษาความสมดุลของธรรมชาติ จึงนับเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยป้องกันแก้ไขและพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติอาจนำไปใช้ได้ในความหมายที่เหมือนกันกล่าวคือ ทรัพยากรธรรมชาติล้วนเป็นองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันจะทำให้สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศน์เกิดความสมดุล แต่การหุ่ยหรือของทรัพยากรอย่างรวดเร็วรวมทั้งกระบวนการผลิตและแปรรูปทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรที่เพิ่มมากขึ้น ได้ก่อให้เกิดสารพิษในสิ่งแวดล้อม ทำให้สิ่งแวดล้อมขาดความสมดุล ดังนั้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจึงมีความหมายเช่นเดียวกัน

เมื่อมนุษย์ได้ประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เกิดแนวความคิดที่จะสงวนรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเอาไว้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยตรง ได้มีการนำเอาคำ "การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ" เข้ามาใช้ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจึงหมายถึงการใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด และก่อให้เกิดผลเสียแก่สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เพื่อให้มนุษย์ที่จะเกิดมารุ่นต่อไปได้มีทรัพยากรธรรมชาติเอาไว้ในการดำรงชีวิตต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในสภาวะที่สิ่งแวดล้อมได้เกิดความเสื่อมโทรมลงมาก การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสูญเสียและก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด จะยังไม่เป็นการเพียงพอสำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงมีความหมายรวมถึง การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมหรือทดแทนความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมให้ได้มากที่สุดด้วย

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามที่กรมป่าไม้ได้กำหนดเป็นหลักการใช้มีดังนี้ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2538, หน้า 94-95)

1. การใช้ให้นานที่สุด การใช้ทรัพยากรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ใดๆ จะต้องถนอมรักษาเพื่อให้ได้สิ่งของเหล่านั้นให้นานที่สุด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้รวดเร็วเกินไป

2. การใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การใช้สิ่งของต่าง ๆ ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด และมีผู้ได้รับประโยชน์จำนวนมาก จะช่วยลดปริมาณ ความต้องการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติลงได้

3. การนำกลับมาใช้ใหม่ ของใช้หลายอย่างที่ได้นำมาใช้จนเก่าหรือหมดสภาพการนำไปแล้ว ถ้าได้นำมาปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสภาพให้เป็นวัตถุดิบ เพื่อทำเป็นสินค้ากลับมาใช้ใหม่ จะช่วยทำให้ลดการแสวงหาทรัพยากรและลดการทำลายสิ่งแวดล้อมลงได้

4. การทดแทน ทรัพยากรบางชนิดหายาก หรือมีอยู่จำนวนน้อย การแสวงหาวัสดุอื่นที่มีอยู่มาก หรือมีค่าน้อยกว่ามาใช้ทดแทน ก็จะช่วยลดการสูญเสียทรัพยากรที่หายากลงได้ และยังช่วยทำให้วัสดุหรือทรัพยากรที่ไม่มีค่ากลับมีค่าเพิ่มขึ้นด้วย

5. การบูรณะซ่อมแซม สิ่งของเครื่องใช้หลายชนิด ถ้าได้รับการบูรณะซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุดของสึกหรอให้กลับสู่สภาพที่ใช้งานได้จะช่วยยืดอายุการใช้และลดอัตราการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวมลงได้

6. การฟื้นฟูความเสื่อมโทรม ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้และอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมควรได้มีการเร่งฟื้นฟู เพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้ และเพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติด้วย

7. การลดอันตรายจากสารพิษ สารพิษหลายชนิดเมื่อนำไปทิ้งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์และระบบนิเวศน์ ดังนั้นก่อนทิ้งสารพิษหรือของเสียเหล่านั้น ควรทำให้สารพิษหรือของเสียอยู่ในสภาพที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อระบบนิเวศน์ให้น้อยที่สุด

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ธรรมชาติเป็นมาตรการสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ได้มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตต่อไปทั้งในปัจจุบันและอนาคต แต่การอนุรักษ์ดังกล่าวจะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก และจะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างกว้างขวางในการป้องกัน และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมไปแล้ว มิฉะนั้นแล้วมนุษย์เองก็จะขาดปัจจัยในการดำรงชีวิตเกิดโรคภัยไข้เจ็บและเกิดภัยธรรมชาติขึ้นในที่สุด

นอกจากนี้ รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ กล่าวได้ว่า ในช่วงระยะเวลาประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศได้ถูกนำมาใช้อย่างรวดเร็วทั้งนี้ เนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรจากจำนวน 14,404,105 คน ในปี พ.ศ. 2480 เป็นจำนวน 54,960,917 คน ในปี พ.ศ. 2531 และต่อมาเมื่อมีการเร่งรัดพัฒนาประเทศโดยนับตั้งแต่มีแผน

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดความต้องการโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรและอุตสาหกรรม ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลงจาก จำนวน 273,628.50 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2504 เหลือเพียงจำนวน 144,000 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2531 (วินัยวีระ วัฒนานนท์ และบานชื่น สีพันธ์อง, 2537, หน้า 104) รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ของประเทศ เช่น ดิน น้ำ อากาศ สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ก็เกิดทรอยหรือ ขาดแคลนหรือเสื่อมโทรมไปด้วยนอกจากนี้การเร่งรัดพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมยังก่อให้เกิดการแพร่กระจายของสารพิษเข้าสู่ส่วนต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบมาสู่คุณภาพชีวิตของประชาชนไปพร้อมกันด้วย

ดังนั้น เมื่อเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ดังปรากฏว่าได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน ดังปรากฏคำปรารภในแผนการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไว้ว่า

“การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีนโยบายหลักที่จะยกระดับการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตของประชาชนในชนบท รวมทั้งเป็นมรดกของชาติสำหรับอนุชนรุ่นหลัง และเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศสืบต่อไป”

เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ได้ระบุถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในอดีต จึงได้วางแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน

แนวทางในการพัฒนาและมาตรการในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้วางแนวทางในการพัฒนาและการบริหารการจัดการไว้เป็นแนวทางหลักกับแนวทางและมาตรการเฉพาะด้านดังนี้

แนวทางหลัก

1. สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้องค์กรประชาชนและองค์การพัฒนาเอกชน มีบทบาทในการกำหนดโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการติดตามดูแลและประเมินผลโครงการ
2. จัดการควบคุมดูแลให้สามารถปฏิบัติตามแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว โดยเน้นการจัดการงบประมาณและกำลังเจ้าหน้าที่พิทักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ และการเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน และการประเมินผลอัตราการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างเปิดเผยเป็นระยะๆ
3. ลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอนาคต โดยเร่งรัดการกำหนดแผนการใช้ที่ดินให้มีการเปิดเผยข้อมูลการวางแผนและการดำเนินการให้เป็นที่ทราบแก่ผู้สนใจโดยทั่วไปและปรับปรุงองค์กรให้มีอำนาจชี้ขาดกรณีขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีประสิทธิภาพมากขึ้น
4. นำมาตรการการเงิน การคลังเข้าช่วยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยโดยเสมอภาคกัน
5. จัดวางระบบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อใช้ประกอบการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ และลดความสับสนในเรื่องข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งการกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน การกำหนดแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินชายทะเลเพื่อพัฒนาทรัพยากรประมงควบคู่กันไปกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนและแหล่งประมง
6. เร่งรัดการออกพระราชบัญญัติเพื่อรองรับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับป่าชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์การพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมโดยนิตินัย (วินัย วีระวัฒน์านนท์ 2538, หน้า 138-141)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติคือ การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดโดยเป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุดและโดยทั่วถึงกันนั่นคือ จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ทั้งนี้ทรัพยากรธรรมชาติจำแนกออกได้

เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ และกำลังงานของมนุษย์ กับทรัพยากรที่ไม่สามารถเกิดขึ้นมาใหม่ได้ เช่น น้ำมันและแร่ต่าง ๆ การอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างหนึ่งย่อมเป็นผลดีแก่ทรัพยากรอื่นด้วย เพราะทรัพยากรธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกันในการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดจะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น การอนุรักษ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือในชนบท ความมั่นคงอุดมสมบูรณ์ของประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรการทำลายทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ เท่ากับเป็นการทำลายความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์จึงจำเป็นต้องมี ความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และเชื่อในความไปตามธรรมชาติการอนุรักษ์นั้น นอกจากจะเพื่อการอยู่ดีกินดีของมวลมนุษย์แล้วยังจำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์และเป็นผลดีทางจิตใจด้วย ทั้งนี้มนุษย์ต้องยอมรับว่า การทำลายทรัพยากรธรรมชาติได้เกิดขึ้นอยู่ทุกหนทุกแห่งที่มีการใช้ทรัพยากรนั้นอย่างหลีกเลี่ยงได้ เมื่อประชากรโลกเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ทรัพยากรธรรมชาติก็กลับลดน้อยลงทุกที ไม่มีใครทราบว่าการใช้ทรัพยากรในบั้นปลายนั้นจะเป็นอย่างไร (นิวัติ เรืองพาณิชย์, 2537, หน้า 20-25)

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดอนุรักษ์ธรรมชาติได้สร้างโลกทรรศน์ใหม่ที่ว่า ท่ามกลางการขยายตัวของระบบอุตสาหกรรมนิยมการแสวงหาไขว่คว้าวัตถุได้ผลักดันให้ความรักและความเมตตาสูญหายไปจากจิตวิญญาณของมนุษย์ โลกทรรศน์แบบใหม่ต้องการนำสิ่งนี้กลับคืนมา โดยอ้างว่าสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตไม่ใช่สิ่งของ หากแต่เป็นความรัก ความห่วงใย และความสุข เมตตาธรรม ในที่นี้จะต้องครอบคลุมไปถึงสรรพสิ่งมีชีวิตในโลกธรรมชาติ จะเห็นได้ว่า การกระทำที่ก่อให้เกิดการสูญพันธุ์ และการทำลายถิ่นฐานของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติเป็นสิ่งที่ผิด เราต้องการใช้การคุ้มครองพื้นที่ธรรมชาติที่ยังเหลืออยู่ไม่ให้มีการดำเนินกิจกรรมใด ๆ และจะต้องทำการฟื้นฟูระบบธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ธรรมชาติคือถิ่นฐานที่เราเคยเริ่มต้นมา ถ้าไม่มีสิ่งนี้แล้วก็คือจุดจบของเรา

ในการคุ้มครองธรรมชาติ เราจะต้องดำเนินการให้ไปไกลกว่าข้อบังคับทางกฎหมายด้วยการให้ความรัก ความห่วงใย ความเอาใจใส่แก่สิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นของเรา และดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ มีความรักและความเมตตาต่อผู้ยากไร้ และสิ่งแวดล้อมของผู้ยากไร้

ให้มากที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด สันติสุข และความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมไม่อาจมีขึ้นมาได้ตราบใดที่มวลชนส่วนใหญ่ในสังคมยังยากไร้อยู่ นอกจากนี้ความรักและชื่นชมธรรมชาติโดยการสัมผัสโดยตรงจะเป็นวิถีทางที่ดีที่สุดในการสอนให้เรานุรักษ์ธรรมชาติ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2538, หน้า 196)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

จากนักวิชาการที่เห็นผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจต่อชุมชนระดับล่างซึ่งส่งผลให้ชุมชน ครอบครัวย ล้มสลาย ชาวไร่ชาวนายากจนลง ต้องเป็นหนี้สินจนต้องขายทรัพย์สิน นักวิชาการเห็นว่าถึงเวลาที่จะต้องลดกระแสการพัฒนาประเทศที่เป็นความร่ำรวยและวัตถุ โดยกลับไปสู่คุณค่าของชุมชนแบบเดิมที่เน้นการผลิตเพื่อกินเพื่ออยู่ เหลือก็ขาย นอกจากนี้การผลิตแบบนี้ไม่ทำลายสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เมื่อคนอยู่ในชุมชนยังสามารถรวมตัวกันช่วยเหลือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขกอันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน หลายชุมชนได้เกิดผู้นำทางความคิดทำนองนี้ ได้ทำตัวเป็นตัวอย่างและทำให้เกิดขบวนการเป็นกลุ่ม/องค์กรชุมชนขึ้นเพื่อแก้ปัญหาของตน ตัวอย่างเช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ปัจจุบันที่ทำให้กลุ่มรวมกันเพื่อทำกิจกรรมในลักษณะพึ่งตนเองนี้ ทำให้แก้ปัญหาหนี้สินได้และยังนำไปสู่การแก้ปัญหาอื่น ๆ ด้วย ผลการพัฒนาโดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นทุนเดิมนี้นักวิชาการและสื่อได้นำไปเผยแพร่ทำให้แนววัฒนธรรมชุมชนนี้เชื่อมโยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแพร่หลายและเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้น

ผู้ที่จุดประกายวัฒนธรรมชุมชนเมื่อ พ.ศ. 2520 หลังจากเข้าไปสนับสนุนชาวบ้านตั้งองค์กรเศรษฐกิจพบว่ามีปัญหาขัดแย้งกัน บาทหลวงจึงได้ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างเอกลักษณ์ของตนในทางดี ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี กาญจนา แก้วเทพ (อังกาโน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540, หน้า 173) ได้สรุปความคิดของบาทหลวงนิพนธ์ ไว้ 2 ประการคือ (1) ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและแก่ชุมชนที่มีความกลมกลืนและ (2) วัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด จะใช้เป็นประโยชน์ได้เมื่อมีการปลูกให้สมาชิกแห่งชุมชนมีจิตสำนึกกับรู้ในวัฒนธรรมของตนนั้น

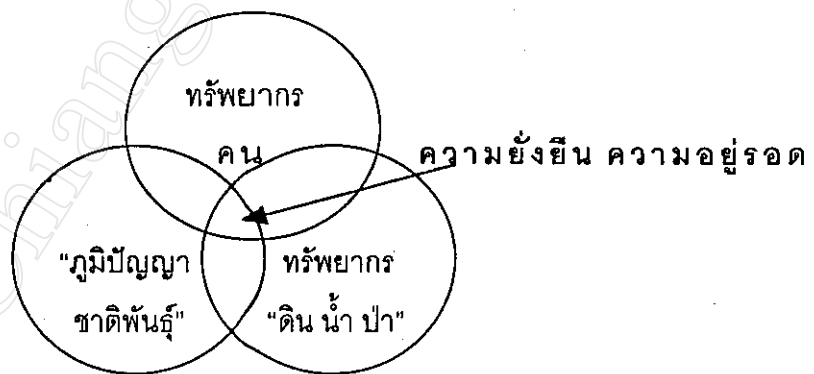
การพัฒนาในปัจจุบันทำให้คนเหินห่างจากชุมชน ผลที่เกิดคือทำให้เหินห่างวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของชุมชนไปด้วย ทำให้เอกลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของตนเลือนลางไป เมื่อคนใน

ชุมชนรับคุณค่าการดำรงชีวิตที่มุ่งรายได้ทำให้เกิดความโลภ คำนึงถึงแต่ตัวเองไม่คำนึงถึงส่วนรวม ทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมจึงถูกคนแย่งชิงไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว

ชุมชนชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อเกี่ยวกับการผลิตและการบริโภคที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากร จึงมีผลทำให้การจัดการทรัพยากรที่ทำให้คนและธรรมชาติอยู่ด้วยกันแบบพึ่งพา ความเชื่อว่าธรรมชาติซึ่งเป็นของส่วนรวมมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษา ทำให้ทรัพยากรยังยืนอยู่ได้

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะพบว่าในวิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมของชุมชนบนที่สูง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชนเผ่าผูกติดอยู่กับองค์รวมของระบบคุณค่า ระบบความเชื่อที่เชื่อมโยงมาที่ "คน" และความสัมพันธ์ของ "คนกับทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า"

ภายใต้ความเชื่อและระบบคุณค่าดังกล่าว ดิน น้ำ ป่า จึงไม่ใช่เป็นศูนย์กลางของการจัดการหรือของการแก้ปัญหา แท้ที่จริงคือองค์การจัดการคนและพฤติกรรมของคนให้สอดคล้องต่อจารีตข้อห้ามที่เชื่อมโยง และสืบสานให้วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษศักดิ์สิทธิ์ และคุ้มครองดูแล "คนที่ยังมีชีวิตอยู่ร่วมกับดิน น้ำ ป่า" (ดูผัง)

สรุปได้ว่า แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาชาวบ้าน อันหมายถึงระบบคิดของชาวบ้านที่สืบทอดหรือผลิตขึ้นมาจากบรรพบุรุษ กล่าวได้ว่าองค์ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน แสดงให้เห็นชัดเจนจากการที่ชุมชนสามารถจัดการกับดิน ป่า น้ำ ร่วมกันได้อย่างดี องค์ความรู้เหล่านี้มีสาระที่สำคัญคือ

1. ชุมชนต่างๆ ให้ความสำคัญในการใช้และรักษาดิน น้ำ ป่า อย่างเชื่อมโยงเป็นองค์รวมเดียวกันกับวิถีชีวิตชุมชน วิถีการผลิตการเกษตร และวิถีจารีตประเพณี และระบบความเชื่อที่จัดปรับและสืบสานต่อเนื่องกันมา ควบคู่กับการได้รับประโยชน์ร่วมกันจากการใช้ดิน น้ำ ป่า ร่วมกันเพื่อยังชีพอยู่รอด

2. ความหลากหลายของระบบการจัดการดิน น้ำ ป่า และความยั่งยืนสมดุลในทรัพยากรเอง จึงขึ้นอยู่กับระบบคุณค่าความเชื่อ ความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำแต่ละชุมชน และเทคนิควิธีของการเกษตรที่เอื้อต่อการจัดการใช้และอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า แต่ละแห่งภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3. ทรัพยากร "คน" ถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการดิน น้ำ ป่า การพัฒนาคนและการให้คนในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดระบบคุณค่า กำหนดกติกา และการวางแผนการใช้รักษา อนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า ภายใต้ประโยชน์ร่วมกัน ตามระบบสิทธิร่วมกันของชุมชน และภูมิปัญญาของแต่ละชุมชนที่สืบสานประยุกต์ต่อเนื่องกันมา จึงเป็นทิศทางหลักของการจัดการดิน น้ำ ป่า

4. ชุมชนที่สามารถจัดการดิน น้ำ ป่า ให้ยั่งยืนได้ ควบคู่กันกับการทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์และยังสามารถปรับตัวเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยม โดยยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนที่เหมาะสมอยู่ได้ล้วนมีศักยภาพของ 3 องค์ประกอบหนุนเนื่องและมีบทบาทที่สำคัญคือ

5. ภูมิปัญญา และความรู้ ที่สืบสานและประยุกต์ได้สอดคล้อง ต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก

6. องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา

7. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ ที่เท่าทันกันต่อการเปลี่ยนแปลงและบูรณาการภายนอก

แนวคิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เช่น ถ่ายทอดเอกลักษณ์ (ภาษา ประเพณีต่าง ๆ) และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน วัฒนธรรมจึงไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นของส่วนร่วมที่สมาชิกในสังคมร่วมกันใช้ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเรียนรู้เพื่อจะได้สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ เราเรียกการอบรมสั่งสอนหรือถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Broom and Selznick, 1968, pp. 92)

มนุษย์ทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลานี้ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นกระบวนการเรียนรู้ วัฒนธรรมของกลุ่มหรือสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้นการขัดเกลาจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เราอยู่ร่วมด้วย ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ขัดเกลาเสริมต่อเพื่อให้เกิดความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ โดยสังคมจะมีส่วนสร้างสำนึก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรมและแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง

ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือชนบทหรือสังคมเผ่าที่อยู่ห่างไกลจากความเจริญเพียงใดทุกสังคมย่อมมีวัฒนธรรมของตนเอง และมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นโดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือสังคมไทยมีวัฒนธรรมข้าว คนไทยผลิตและบริโภคข้าวเป็นอาหารประจำวันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ วิธีการปลูกข้าวของคนไทยสืบทอดมาช้านานแม้จะมีการปรับปรุงไปบ้างตามกาลสมัย แต่องค์ประกอบสำคัญย่อมไม่พ้นไปจากเตรียมดิน การหว่านกล้า การถอนกล้า การปลูก ไปจนถึงการเก็บเกี่ยว ในกระบวนการเหล่านี้ประกอบด้วยความเชื่อและพิธีกรรมที่แสดงถึงความเคารพยำเกรงธรรมชาติ ความรู้คุณค่าธรรมชาติที่อำนวยความสะดวกเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิต การให้ความเคารพต่อแม่โพสพ การไม่ก้าวข้ามเมล็ดข้าว หรือการรับประทานข้าวด้วยมือไหว้ ก็เป็นการปฏิบัติที่แสดงถึงความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติต่อข้าวซึ่งถ่ายทอดสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันโดยกระบวนการขัดเกลาของครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อม การขัดเกลาจึงเป็นสิ่งสำคัญทำให้ระบบคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ ตามวัฒนธรรมของสังคมสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคม

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการขัดเกลาทางสังคมไว้ต่างๆ กันมากมายในที่นี้ขอยกตัวอย่างมาเพียง 3 ท่าน เพื่อความเข้าใจดังนี้

พัทธา สายหู (อัดสำเนา, หน้า 1) กล่าวว่า คือ กระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือทางอ้อม ให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธีกฎเกณฑ์ความประพฤติและคุณค่าต่างๆ ที่กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคมนั้น

O'Brien, Schrag and Martin (1957, pp. 9) ให้คำจำกัดความว่า คือ กระบวนการที่ปัจเจกบุคคลได้รับความรู้ แบบแผน ค่านิยมและธรรมเนียมต่างๆ ที่ทำให้เขามีชีวิตอยู่เป็นสมาชิกสังคมได้อย่างราบรื่น

Marvin E. Olsen (1968, pp. 120) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการรวมกระบวนการหนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งปัจเจกบุคคลได้อาศัยพัฒนาบุคลิกภาพของตน และเป็นแหล่งที่เขาอาศัยเรียน หรือฝึกฝนการเป็นสมาชิกของสังคม กระบวนการรวมนี้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ ค่านิยม ความเชื่อ อาชีพและเทคโนโลยีต่าง ๆ

นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา สนใจศึกษากระบวนการขัดเกลาทางสังคมในฐานะเป็นกระบวนการการถ่ายทอด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคม เป็นกระบวนการที่ขัดเกลาให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยการเรียนรู้สถานการณ์ บทบาทและบรรทัดฐานทางสังคม และเป็นกระบวนการที่สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เด็กถือกำเนิดมาในครอบครัวเด็ก จะเริ่มเอาการขัดเกลาจากครอบครัวและสังคมโดยรอบตัวเขา สิ่งต่าง ๆ ที่เขาได้รับการขัดเกลาจะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าไปในความนึกคิด เด็กจะเรียนรู้ถึงวิธีการปฏิบัติตนในสถานการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอนของชีวิตที่แตกต่างกันไป การขัดเกลาที่ต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็นต่อเด็กเพื่อให้เขาเติบโตขึ้น และสามารถจะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยมีพฤติกรรมไปในทางที่สังคมต้องการ กระบวนการขัดเกลาจะดำเนินสืบเนื่องไปจนเขาเติบโตและตลอดชีวิตของทุกคน

กระบวนการขัดเกลานั้นจะเกิดขึ้นในชีวิตของเราตั้งแต่เกิดจนตาย ตราบใดที่เรายังต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ตราบนั้นเราต้องอยู่ในกระบวนการขัดเกลา ในวัยเด็กเราเรียนรู้ในคุณค่าของการดำรงชีวิตตามคำสอนของพ่อแม่และครู เมื่อเป็นวัยรุ่นเรานิยมรับเอาความคิด ค่านิยมของ

กลุ่มเพื่อนมาเป็นของเรามากกว่าพ่อแม่และครู ดังนั้นกระบวนการขัดเกลาของคนที่มีวัยต่างกัน ย่อมทำให้คนต่างวัยเรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคมต่างกัน รับเอาคุณค่าหรือค่านิยมที่แตกต่างกันโดย นัยเดียวกันนี้คนที่อยู่ในครอบครัวที่ต่างกัน ย่อมเรียนรู้รับเอาค่านิยม ความเชื่อ ที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อตนเองมากที่สุด

ตัวแทนของการขัดเกลาทางสังคม

กลุ่มตัวแทนต่าง ๆ มีส่วนสำคัญในชีวิตมนุษย์ โดยกลุ่มตัวแทนเหล่านี้จะให้การขัดเกลา ในชีวิตของมนุษย์ซึ่งการขัดเกลาอาจจะเป็นในรูปของการส่งเสริมหรือขัดแย้งกันก็ได้ ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดการขัดแย้งในจิตใจ อย่างไรก็ตามการมีกลุ่มตัวแทนต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้คุณค่าแบบต่าง ๆ ได้เลือกยึดถือเอาแบบที่ตนคิดว่าดีที่สุด ตัวแทน ของการขัดเกลามี 6 กลุ่มคือ (ชิตยา สุวรรณรัฐ, 2527, หน้า 49-50)

1. ครอบครัว การขัดเกลาเบื้องต้นมาจากพ่อแม่และคนอื่น ๆ ในครอบครัว เป็นการอบรม ที่ใกล้ชิด และมีความผูกพันอย่างลึกซึ้ง มีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และแบบแผนของความประพฤติแก่สมาชิกเป็นอย่างยิ่ง การขัดเกลามี 2 วิธีคือ

1.1 ทางตรง ด้วยการบอกกล่าวอย่างแจ่มแจ้งพอควร ว่าอะไรควรทำ อะไร ไม่ควรทำ อะไรผิด อะไรถูก ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมาก

1.2 ทางอ้อม เป็นการอบรมโดยไม่รู้ตัว เป็นสิ่งที่เด็กได้รู้ ได้เห็นและซึมซาบ เข้าไปในจิตใจเด็ก เด็กอาจนำไปปฏิบัติในอนาคตหรือมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ

2. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม เพราะไม่มีการ เขียนระเบียบกฎเกณฑ์ไว้ชัดเจน บุคคลคบกันเป็นเพื่อนเพราะมีสิ่งที่จะต้องร่วมกันบางประการ การ เรียนรู้ระเบียบสังคมจากกลุ่มเพื่อน แม้จะเป็นกระบวนการขัดเกลาทางอ้อม แต่เป็นสิ่งที่ใกล้ชิด บุคคลมากที่สุดและบุคคลกระทำอย่างเต็มใจ บุคคลได้เรียนรู้ว่าการจะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ต้องรู้ จักปรับความต้องการของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของคนอื่นด้วย สิ่งที่ตนเองพอใจ กระทำแต่เพื่อน ๆ ไม่พอใจก็ไม่อาจกระทำได้

3. โรงเรียน เป็นสถานที่ที่เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาการต่างๆ อย่างเป็นทางการ และยัง เป็นสถานที่ที่เด็กได้มีโอกาสนับกับเพื่อนในวัยเดียวกัน ขณะเดียวกันได้มีโอกาสได้รับความรู้และ

คุณค่าต่าง ๆ แต่โรงเรียนอาจจะอบรมไม่ตรงกับทางบ้าน และสอนในสิ่งที่เป็นทฤษฎีและอุดมคติจนเกินไป

4. กลุ่มอาชีพ เมื่อบุคคลต้องประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ก็ต้องยอมรับระเบียบวิธีปฏิบัติของอาชีพนั้นๆ ซึ่งแต่ละอาชีพจะมีคุณค่า และวิธีปฏิบัติแตกต่างกันออกไปอย่างไรก็ตาม การขัดเกลาในระยะวัยเยาว์เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะรับระเบียบวิธีการและคุณค่าใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่าเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว

5. ตัวแทนทางศาสนา ได้แก่ วัด พระ นักบวช ผู้สอนศาสนา จะช่วยขัดเกลาในแง่หลักเกณฑ์เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม และความประพฤติที่ถูกต้อง และหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิต ศาสนาจึงมีส่วนและมีบทบาทในการสร้างทัศนคติ และแนวความคิดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แนวคิดทางศาสนาที่รับนั้นจะเป็นพลังในการที่จะให้บุคคลรับหรือไม่รับสิ่งใดสิ่งหนึ่งสำหรับบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างใกล้ชิด ก็ต้องรับอิทธิพลของศาสนาได้อย่างเช่นกัน

6. สื่อมวลชน สื่อมวลชนเป็นเรื่องมือที่สำคัญและมีส่วนในการขัดเกลาในทางสังคมในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่องคุณค่า ความเชื่อ แบบของความประพฤติ ในปัจจุบันไม่มีบุคคลใดในสภาพแวดล้อมทางสังคมปัจจุบันที่จะรอดพ้นจากสิ่งเร้าในด้านความคิด หรือพฤติกรรมจากสื่อมวลชน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้ความสนใจศึกษาสังคมชาวเขาเป็นจำนวนมากน้อยโดยเฉพาะในช่วงหลังจากที่หลายฝ่ายได้ตระหนักถึงผลกระทบของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อสังคมโดยรวม ผลงานวิจัยส่วนใหญ่ในตอนเริ่มแรกศึกษาข้อมูลทั่วไปทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชาวเขา ต่อมาจึงเริ่มสนใจศึกษาระบบความเชื่อ พิธีกรรม ระบบการผลิต และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นไปยังวัฒนธรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวม และขอนำเสนอใน 2 ประเด็น คือ

1. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม การปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2534) ได้ศึกษาองค์ความรู้นิเวศวิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่าศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร พบว่ากะเหรี่ยงมี

ความรู้ในเรื่องระบบนิเวศวิทยาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมีแนวคิดที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เจ้าของ เมื่อมนุษย์ใช้ธรรมชาติต้องใช้อย่างประหยัดและเคารพในเจ้าของ ชาวกะเหรี่ยงจึงมีการขออนุญาตหรือการแสดงคารวะในรูปแบบของพิธีกรรมสำหรับการใช้พื้นที่เพาะปลูกขึ้น ชาวกะเหรี่ยงจะใช้แบบหมุนเวียน ซึ่งทำให้สามารถรักษาป่าไว้ได้ตลอดระยะเวลาของการตั้งชุมชนมานาน 200 ปี พิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงเกี่ยวกับการทำไร่และการเก็บเกี่ยวข้าว แสดงถึงการเคารพเจ้าธรณีผู้คุ้มครองแผ่นดิน ส่วนวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงยังเป็นแบบการผลิตแบบยังชีพการดำรงชีวิตอย่างสันโดษและการเคารพธรรมชาติ

ตุลวัตร พานิชเจริญ (2536) ได้ศึกษาเรื่อง การกล่อมเกลாதางสังคมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ บ้านแม่หาร ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าชุมชนกะเหรี่ยงใช้ระบบการผลิตแบบยังชีพมีแนวคิด ความเชื่อ การจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องดิน น้ำ ป่า ความเชื่อสามารถแยกได้ 4 ระดับ คือ ระดับชีวิตวิญญาณ ระดับชุมชน ระดับเครือญาติ ระดับครัวเรือน ความเชื่อเหล่านี้ได้ถูกปลูกฝังจากบรรพบุรุษโดยการบอกเล่า ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง อบรมสั่งสอน การเข้าร่วมในกิจกรรมการผลิตและพิธีกรรมต่าง ๆ ต่อมาสังคมกะเหรี่ยงได้รับอิทธิพลจากการศึกษาระบบใหม่ ศาสนาพุทธและคริสต์ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการผลิตจะเป็นการผลิตเพื่อขายทำให้วัฒนธรรมเดิมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ยังคงรักษาไว้ได้เพราะกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคมบ้านแม่หาร ซึ่งประกอบด้วยการสอนโดยตรง พิธีกรรม การปฏิสัมพันธ์ในชุมชนยังคงมีความเข้มแข็ง งานวิจัยนี้สะท้อนแนวความคิด พิธีกรรม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยแบ่งป่าออกเป็น 3 ประเภท คือ ป่าขุนน้ำ ป่าพิธีกรรมและป่าใช้สอย อธิบายความสัมพันธ์ของชุมชนกะเหรี่ยงกับนา ไร่ สวน เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของกะเหรี่ยงในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้พอสมควร

ฉลาดชาย รมิตานนท์ สัญฐิตา กาญจนพันธ์ และอานันท์ กาญจนพันธ์ (2536) ได้ศึกษาชาวกะเหรี่ยงบ้านเมืองงาม อำเภอแม่ฮวย เชียงใหม่ ชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่ฮาง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวไทยลื้อ หมู่บ้านน้ำไคร้ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่าแนวคิดการจัดการและการอนุรักษ์ได้รับการถ่ายทอดมาจากภริษิตคำสอน ความเชื่อ

พิธีกรรมและสิทธิในทรัพย์สินร่วมกันของชุมชนในท่ามกลางความขัดแย้งและการแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอกทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ชุมชนก็ยังสามารถดำรงวัฒนธรรมเก่าอันเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ป่าชุมชนไว้ได้

การศึกษาเกี่ยวกับระบบความเชื่อในการจัดการป่าไม้ของกะเหรี่ยงบ้านขุนแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ของปลา อรุณวรลักษณ์ (2533) สรุปได้ว่า ชาวกะเหรี่ยงมีการปฏิบัติและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างระมัดระวัง มีการวางกฎเกณฑ์ มีการสร้างระบบความเชื่อว่าป่ามีเจ้าของและมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติจากบรรพบุรุษ

งานวิจัยในชุมชนกะเหรี่ยงดังกล่าวข้างต้นได้พยายามอธิบายรายละเอียดของพิธีกรรมและภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยงอันเป็นวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่และสืบทอดมาช้านาน แต่ทั้งสามเรื่องยังขาดการเชื่อมโยงในการนำเอาพิธีกรรม ความเชื่อมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนในด้านข้อเสนอแนะต่างๆ มีประโยชน์แก่วิชาการอย่างยิ่ง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตและการบริโภคที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

เบญจพรรณ ชินวัตร (Shinawata, 1985) ได้ศึกษาระบบการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวเขากับชาวไทยพื้นราบ เทคโนโลยีในการผลิตแบบทำไร่หมุนเวียนก่อให้เกิดการทำลายป่าไม้และส่งผลกระทบต่อปัญหาน้ำท่วม ก๊าซแล้ง ปริมาณของน้ำในแม่น้ำลำธารในเขตพื้นราบ ประกอบกับในปัจจุบันมีถนนและระบบแหล่งที่สะดวกกว่าเดิม การติดต่อค้าขายที่ผิดกฎหมายระหว่างชาวเขากับคนในพื้นที่ราบก็สามารถทำได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นสำหรับผลผลิตจากพื้นที่ราบที่แพร่กระจายเข้าสู่เขตภูเขา นอกจากของกินของใช้แล้วยังมีเครื่องใช้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางด้านการเกษตรทำให้ชาวเขาใช้รถไถนา ยาฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมี นอกจากเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเขาให้ปรับตัวทันสมัยคล้ายคนพื้นราบแล้ว ผลของการใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ส่งผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งในเขตภูเขา และพื้นราบด้วย

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาระบบผลิตการบริโภคของชาวกะเหรี่ยงโดยตรง เริ่มแรกจากงานเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดจำแนกประเภทในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชนธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยของกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันวิจัยชาวเขา ตัวอย่างเช่นงานของ สุริยา รัตนกุล และลักขณา ดาเวรัตน์หงษ์ (2531) ที่ศึกษาอาหารและบริโภคนิสัยของ

ชาวกะเหรี่ยงสะกอ งานของจันทบูรณ์ สุทธิ (2525) ในเรื่องระบบการปลูกพืชบนที่สูงและข้าวใน การเกษตรแบบตัดฟันโค่นเผา เป็นงานที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวเขากับธรรมชาติ แสดงถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่สัมพันธ์กับระบบผลิตของชาวเขาในภาคเหนือมา นานหลายสิบปี แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นวิทยา การที่สั่งสมมาเป็นเวลานานหลายศตวรรษ

สุริย์พร เสมอวงศ์ (2530) ได้ศึกษาชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านแม่เหาะตำบลแม่เหาะ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด กะหล่ำปลี ชุมชนนี้มี พัฒนาการด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพ จนกระทั่งถูกแทรกแซงโดย ระบบตลาด ทำให้วิถีการผลิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังมีได้เข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขายมากนัก เพราะมีปัญหาข้อจำกัดเรื่องพื้นที่การเกษตรและนโยบายการเมือง ที่ทำให้ไม่สามารถบุกเบิกป่าทำ ไร่เลื่อนลอยได้ตามใจชอบ

งานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเกษตรกรรมกับระบบนิเวศน์เน้นเรื่อง ระบบการจัดการทรัพยากรและความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรมีงานของ อุไรวรรณ ตันกิมยง (2534) และบุษบัน จันทเลิศ (2534) พบว่าในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และน้ำของชุมชนกะเหรี่ยง ได้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาทางนิเวศน์ของชาวบ้านในการเลือกใช้ ทรัพยากรอย่างเหมาะสมเพื่อการยังชีพ โดยชี้ให้เห็นว่าระบบการจัดการทรัพยากรนั้นมีความ หลากหลายและแตกต่างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแบบแผนในการยังชีพและลักษณะเฉพาะของระบบนิเวศน์ เช่น การจัดการป่าของชุมชนที่ทำนาและชุมชนที่ทำไร่ ย่อมมีความแตกต่างและให้ความสำคัญ กับป่าแต่ละประเภทไม่เหมือนกัน หากแต่เป็นเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ การรักษา สมดุล ทางนิเวศน์เพื่อผลในระยะยาว ในชุมชนกะเหรี่ยงดังกล่าวมีกฎระเบียบทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับและใช้อยู่ภายในชุมชนเพื่อการจัดการและดูแลทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทั้งยัง สามารถขจัดข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนอย่างได้ผลโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากฎหมาย

ประสิทธิ์ ลีปรีชา, ชัชวาล ทองดีเลิศ และสมนึก เบญจวิทยาธรรม (2534) ได้ศึกษา เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เน้นเนื้อหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนใน จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน น่าน แม่ฮ่องสอน ลำปาง เชียงราย และพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ป่าโดยแบ่งป่าออกเป็นป่าอนุรักษ์ที่เป็นบ่อเกิดของต้นน้ำลำธารห้าม ชาวบ้าน บุกรุกทำลายและตัดฟันต้นไม้และป่าใช้สอย ซึ่งเป็นป่าที่สามารถเก็บหาของป่าตัดต้นไม้แห้งทำ

เพื่อเพลิงได้ การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่านี้เป็นไปตามกฎระเบียบที่ชาวบ้านกำหนดร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีมาตรการป้องกันมิให้คนในชุมชนอื่นเข้ามาบุกรุกทำลายป่าในเขตอนุรักษ์

การศึกษาวิจัยเรื่องของการเพาะปลูกด้านระบบการผลิตที่ทำโดยนักวิชาการชาวต่างประเทศมีอยู่บ้างคือ Young (1974) ศึกษาข้อมูลทั่วไปของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทยสำหรับกะเหรี่ยงใช้ระบบการผลิตแบบยังชีพมีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อใช้เอง ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก และปลูกพืชอื่น ๆ อีกหลายชนิดร่วมด้วย นอกจากนั้นเก็บของป่าเป็นอาหาร ผู้หญิงกะเหรี่ยงรู้จักทอดผ้าใช้เอง งานนี้เป็นผลงานรุ่นแรกที่ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชาวเขา จึงมิได้ระบุความเกี่ยวพันระหว่างกะเหรี่ยงกับการอนุรักษ์ป่า

สำหรับงานศึกษาเรื่องระบบการผลิตเพื่อยังชีพของชาวไทยภูเขาอีกเรื่องหนึ่งที่เน้นศึกษาระบบการผลิตแบบทำไร่ในระบบตัดฟันและเผา (Shifting cultivation) เป็นงานของ Kunstadler, Chapman และ Sanga Sabhash (1978) ซึ่งได้รวบรวมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตแบบ shifting cultivation ของชนเผ่ากะเหรี่ยงและลัวะในภาคเหนือ งานชิ้นนี้ชี้ให้ข้อสมมติฐานที่ไม่ถูกต้องต่อการทำไร่แบบดั้งเดิมที่มีผลต่อนโยบายเก่าด้วย นั่นคือ ในระบบการผลิตแบบทำไร่ในที่สูงนั้น มีแบบแผนผลิต 4 แบบ ด้วยกัน คือ

1. Short cultivation - Short fallow การทำไร่ในระยะเวลาดสั้น และทิ้งให้ป่าฟื้นตัวในระยะเวลาดสั้น เป็นระบบที่ใช้ในกลุ่มคนไทยพื้นราบในภาคเหนือ
2. Short cultivation - Long fallow การทำไร่ในระยะเวลาดสั้น และทิ้งให้ป่าฟื้นตัวในระยะเวลานาน เป็นระบบที่ใช้ในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงและลัวะ
3. Long cultivation - Very long fallow การใช้ที่ดินเพื่อเพาะปลูกในเวลาอันยาวนานเช่นกัน เป็นรูปแบบที่ใช้ในกลุ่มชาวม้ง หรือชาวเขาที่นิยมปลูกฝิ่น
4. Permanent field tree crops การใช้ที่ดินในการทำไร่สวนผสม ใช้ในกลุ่มคนไทยภาคเหนือที่ทำสวนเมี่ยงหรือปลูกชา

การทำไร่ในแบบที่ 1, 2 และ 4 เป็นแบบที่ผู้ผลิตตั้งถิ่นฐานค่อนข้างถาวร โดยเฉพาะแบบที่ 2 จะแพร่หลายที่สุด เป็นระบบที่มีความมั่นคงและถาวรในระยะยาว ลักษณะการใช้ที่ดินเป็นไปในทิศทางของการอนุรักษ์ดินและป่าไม้ ยกเว้นจะมีปัญหาการเพิ่มประชากรเกิดขึ้นในชุมชน จาก

ผลงานของ Kunstadler ขึ้นนี้ยืนยันระบบการผลิตที่เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นอย่างดี

เทอร์รี บี แกรนด์สตัฟฟ์ (Grandstaff, 1976) ได้ศึกษาเปรียบเทียบระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนของม้งและกะเหรี่ยงในภาคเหนือ จากการศึกษาพบว่าม้งมีการโยกย้ายถิ่นฐานสูง การย้ายส่งผลต่อการทำลายป่าเพื่อแสวงหาแหล่งผลิตใหม่ ตรงข้ามกับกะเหรี่ยงย้ายถิ่นฐานน้อยกว่า ลักษณะการทำไร่หมุนเวียนในแต่ละแปลงมีการปลูกพืชหลายชนิด เช่น ข้าวและพืชผักอย่างอื่น นอกจากนี้ยังมีการปลูกฝิ่นในไร่ข้าวอีกด้วย ฝิ่นเป็นทั้งพืชเศรษฐกิจและบริโภคในครัวเรือนเช่น ใช้สอยหรือใช้แทนยารักษาโรค ทั้งสองเผ่ามีการปลูกฝิ่นเหมือนกัน การใช้พื้นที่ในการเกษตร กะเหรี่ยงมีลักษณะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าม้ง เช่น ในรูปแบบการทำนาตามแนวชั้นบันได ดังนั้นวิธีการผลิตโดยส่วนรวม ระบบการผลิตของม้งจึงทำลายระบบนิเวศป่ามากกว่ากะเหรี่ยง

งานศึกษาเกี่ยวกับกะเหรี่ยงสะกอ ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมความเชื่อ และการดำเนินชีวิตเนื่องจากการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก โดย โยโกะ ฮายามิ (Hayami, 1992) พบว่าทั้งกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์มีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่มากกว่ากลุ่มนับถือผีตามความเชื่อเดิม เยาวชนที่ได้รับการศึกษาและบวชเรียนในพระพุทธศาสนามีแนวโน้มในการปรับตัวให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น สำหรับกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาคริสต์มีการดำรงชีวิตทั้งด้านระบบการผลิตและสังคมเห็นห่างจากจารีตประเพณีเดิมมากกว่ากะเหรี่ยงที่นับถือพุทธ เมื่อเปรียบเทียบระดับวัยสูงอายุหรือผู้ใหญ่ที่ไม่ผ่านการบวชเรียนในพระพุทธศาสนา งานวิจัยเรื่องนี้ไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับป่า

จากการทบทวนเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยภูเขาและชาวกะเหรี่ยง สรุปได้ว่างานดังกล่าวต่างลงความเห็นพ้องต้องกันว่าวัฒนธรรมชุมชนของกะเหรี่ยงในประเทศไทยเป็นวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนานจากบรรพบุรุษและเป็นวัฒนธรรมของการอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการผลิตและบรรทัดฐานของชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมการทำลายทรัพยากรของชุมชน อย่างไรก็ตามยังขาดการศึกษาวิจัยทางด้านการบริโภคและการศึกษาลึกในภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับแนวคิดเรื่องนิเวศวิทยา รวมทั้งแนวคิดการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ ป่า ของชุมชนขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมด้านการผลิต และการบริโภคของครัวเรือนที่สืบทอดกันมาในแต่ละชุมชน วัฒนธรรมที่ชุมชนถ่ายทอดสู่ครัวเรือน นี้จะมีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนชาวกะเหรี่ยงเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งที่พึ่งพา ธรรมชาติสูง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่ได้รับการถ่ายทอดจาก ชุมชนแต่ละครัวเรือนมีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร การศึกษานี้จะเน้นที่ระบบ การผลิตและการบริโภคของครัวเรือน แนวคิด ความเชื่อ พิธีกรรมและการปฏิบัติเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ